

УДК 339.5

Дзюбановська Н.В.*кандидат економічних наук,**старший викладач кафедри економіко-математичних методів
Тернопільського національного економічного університету***ПРОБЛЕМИ ВИМІРЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ КРАЇНИ**

У статті розглянуто поняття «вимірювання зовнішньої торгівлі». Виявлено, що визначальними серед систем основних показників зовнішньої торгівлі є обсяги експорту та імпорту, що складають основу для розрахунку інших показників розвитку зовнішньої торгівлі. Описано інфраструктуру забезпечення вимірювань зовнішньої торгівлі. Узагальнено ряд проблем, які ускладнюють вимірювання зовнішньої торгівлі країни.

Ключові слова: вимірювання, зовнішня торгівля, експорт, імпорт, інфраструктура, міжнародна торгівля, показники.

Дзюбановская Н.В. ПРОБЛЕМЫ ИЗМЕРЕНИЯ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ СТРАНЫ

В статье рассмотрено понятие «измерение внешней торговли». Обнаружено, что определяющими среди систем основных показателей внешней торговли являются объемы экспорта и импорта, составляющих основу для расчета других показателей развития внешней торговли. Описана инфраструктура обеспечения измерений внешней торговли. Обобщен ряд проблем, которые затрудняют измерения внешней торговли страны.

Ключевые слова: внешняя торговля, измерение, импорт, инфраструктура, международная торговля, показатели, экспорт.

Dziubanovska N.V. COUNTRY FOREIGN TRADE MEASUREMENT ISSUES

In this article we try to examine theoretical principles of «foreign trade measurement». It is discovered that export and import turnovers, that form the basis for the calculation of other indicators of foreign trade are determinant among the system of the key indicators of foreign trade. It is described the infrastructure for providing of foreign trade measurement. Number of issues that make difficulties in measurement of foreign trade is generalized.

Keywords: export, foreign trade, figures, import, infrastructure, international trade, measurement.

Постановка проблеми. Сьогодні існує проблема вимірювання зовнішньої торгівлі, що є однією з основних як у методологічному, так і у практичному аспектах. Постає необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень, оскільки вирішення цієї проблеми є надзвичайно важливим для вирішення практичних задач зовнішньоторговельної політики. Зовнішню торгівлю будемо розглядати як торгівлю однієї країни з іншими, що складається з експорту та імпорту товарів і послуг. Зовнішня торгівля має велике значення для економіки кожної країни, і правильне її ведення зумовлює загальне економічне зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даній проблемі присвячено багато наукових публікацій таких фахівців, як П. Крістофферсон, П. Дойл, А. Берг, Х. Куаресма, Д. Вюрц, Б. Хокман, С. Дянков, О. Ляшенко, З. Яремко, Т. Мельник та ін. Незважаючи на великий інтерес науковців до проблеми вимірювання зовнішньої торгівлі, деякі її аспекти ще недостатньо досліджені. Зокрема, існує ряд недоліків при застосуванні певних показників вимірювання зовнішньої торгівлі, які ускладнюють ведення країною міжнародних економічних відносин.

Метою статті є оцінка ефективності основних показників зовнішньої торгівлі для виявлення недоліків їх застосування при дослідженні економічного стану країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією із проблем вимірювання економічних процесів є їх динамічність, мінливість параметрів і структурних взаємозв'язків. Тобто економічні процеси необхідно завжди тримати під наглядом, потрібно мати стійкий потік нових даних. Існує велика кількість способів, методів, теорій оцінки та аналізу в економіці, проте вимірювання ознак об'єкта поділяють на дві групи: натуральні величини ознак і вартісні ознаки об'єкта, не кількісні ознаки. Окрім того, за процедурою вимірювання розрізняють перший рівень – етап формування первинних даних, і другий рівень, коли обчислюються похідні показники. Розглянуті дві про-

цедури вимірювання (натуральних і вартісних елементарних ознак об'єкта) утворюють етап первинного вимірювання та є предметом управлінського обліку. За результатами первинного вимірювання складають базу даних, на основі якої виконують процедури вторинного вимірювання для подальшого дослідження об'єкту. Саме ці ознаки нас найбільше будуть цікавити при вимірюванні зовнішньої торгівлі країни.

Під вимірюванням зовнішньої торгівлі країни будемо розуміти упорядкування, зіставлення основних показників зовнішньої торгівлі, що характеризують ведення зовнішньоторговельної політики та її наслідки для економіки цієї країни.

Існує багато різних класифікацій та систем основних показників зовнішньої торгівлі, однак визначальними серед них є обсяги експорту та імпорту, що складають основу для розрахунку інших показників розвитку зовнішньої торгівлі.

Статистичні дані із зовнішньої торгівлі містять інформацію про кількість і вартість експорту та імпорту, про сальдо зовнішньоторговельних балансів тощо.

Експорт і імпорт, обчислені в грошовому виразі, є основними економічними показниками при розрахунку середніх цін, ефективності зовнішньої торгівлі, визначенні сальдо зовнішньоторговельного балансу, а також ролі та місця, що відводиться зовнішній торгівлі в платіжному балансі країни.

Якщо при розрахунку експорту та імпорту статистично враховуються їх вартісні показники, то виникає проблема валюти та валютних паритетів. Для розрахунку вартісних показників використовується національна валюта, а потім розрахунки конвертують в долари США для того, щоб можна було здійснити міжнародне порівняння. Деякі країни, насамперед ті, що мають високий рівень інфляції, проводять розрахунки експорту та імпорту відразу в доларах США.

До статистики зовнішньої торгівлі надходять дані з двох основних підрозділів (рис. 1): статистики зовнішньої торгівлі товарами та статистики зовнішньої торгівлі послугами. Використовуючи спеціальну

методологію, розроблено особливі методи приведення різноманітних показників національної вихідної статистичної інформації до зівставного виду на основі вироблення однакового кількісного та якісного вираження зівставлюваних показників і їх змісту в однакових одиницях виміру. Важливим завданням міжнародної статистики є упорядкування інформації про різні аспекти міжнародних процесів з метою виявлення загального стану та головних наслідків процесу, а також структури економіки, що досягається за допомогою класифікацій. Класифікації як найважливіший і один із найскладніших елементів, особливо при міжнародних зівставленнях даних, є другим після спостереження етапом економіко-статистичних досліджень.

Маючи ці дані, можна з'ясувати результати розвитку країни, розвитку міжнародних економічних зв'язків з іншими країнами, темпи зростання експорту, імпорту та товарообороту. За допомогою статистики зовнішньої торгівлі складають платіжний баланс і розробляють основні напрями та цілі зовнішньоекономічної політики. Окрім того, незважаючи на багатоплановість заходів регулювання зовнішньої торгівлі, важливе місце посідають митно-тарифні інструменти, що використовуються, насамперед, при аналізі даних митної статистики зовнішньої торгівлі, яка є важливою складовою статистики зовнішньоекономічних зв'язків країни.

Показники митної статистики дозволяють забезпечити підготовку різноманітних аналітичних досліджень для одержання даних, на основі яких ведеться регіональна статистика, аналізуються експортно-імпорتنі операції за певними категоріями учасників зовнішньоекономічних зв'язків тощо.

Необгрунтоване використання митно-тарифних регуляторів, що не враховують загальноекономічні інтереси держави, може привести до економічного спаду країни. Користуючись митно-тарифними регуляторами, країна має можливість коригувати товаропотік і географічну структуру експорту та імпорту для забезпечення довгострокових цілей розвитку країни, макроекономічної стабільності, стабільного курсу національної валюти та підтримання платіжного балансу.

Доцільно пригадати той факт, що, окрім митних тарифів, при вимірюванні зовнішньої політики країни беруться до уваги ще й нетарифні обмеження. Останні є менш відкритими, а отже, уряд країни має більше влади при здійсненні зовнішньоторгівельної політики, і, таким чином, при вимірюванні зовнішньої торгівлі виникає певна невизначеність, що, в свою чергу, дає недостовірну інформацію про економічний стан країни. При нетарифних обмеженнях видається ліцензія на експорт чи імпорт, також проводиться обмеження на обсяг продукції або вводиться заборона на неліцензовану торгівлю. Тобто, насамперед, Світова організація торгівлі повинна переглянути нетарифні обмеження і з часом замінити кількісні обмеження еквівалентними їм за рівнем захисту митними тарифами.

У даний час існує поділ на певні види валютних курсів, що застосовуються у міжнародній валютній системі [3, с. 137]:

1. Тверді валютні курси щодо однієї національної валюти.

2. Тверді валютні курси щодо групи валют (змішана форма твердих і плаваючих курсів). Вони встановлювались щодо валют групи країн-торгових партнерів.

3. Вільно плаваючі валютні курси.

Офіційно встановлені валютні курси опубліковуються в періодичних виданнях МВФ та інших спеціалізованих журналах.

Часто зміна валютного курсу є інструментом економічної політики держави.

Щоб експорт та імпорт різних країн можна було порівняти в міжнародній системі, на той момент, коли товар перетинає кордон, експорт розраховується у світових цінах на базі ФОБ, а імпорт – на базі цін СІФ. Враховуючи, що більшість товарів в міжнародній торгівлі транспортується морем, ціни експорту та імпорту розраховуються, беручи за основу перевезення морським транспортом.

Вже через відмінності в базах розрахунків статистично сукупна вартість світового експорту завжди буде меншою, ніж вартість світового імпорту на певну величину. Все це визначається взаємовідносинами між країнами, конкурентоспроможністю продукції цих країн на світовому ринку, обсягом та напрямками зовнішньоторговельних потоків. Вимірювання обсягу експорту та імпорту може вестись також і у натуральних одиницях, що дає змогу одержувати середньостатистичні ціни або дані про ціни конкретних угод. Тобто існують індекси фізичного обсягу експорту та імпорту, що характеризують динаміку зовнішньоторговельного товарообороту. Ці індекси вказують на зміни обсягів реальних мас товарів. Фізичний обсяг міжнародної торгівлі може бути оцінений як у вагових одиницях, тобто у тоннах, кілограмах, фунтах тощо, так і у специфічних одиницях вимірювання, наприклад у мішках,

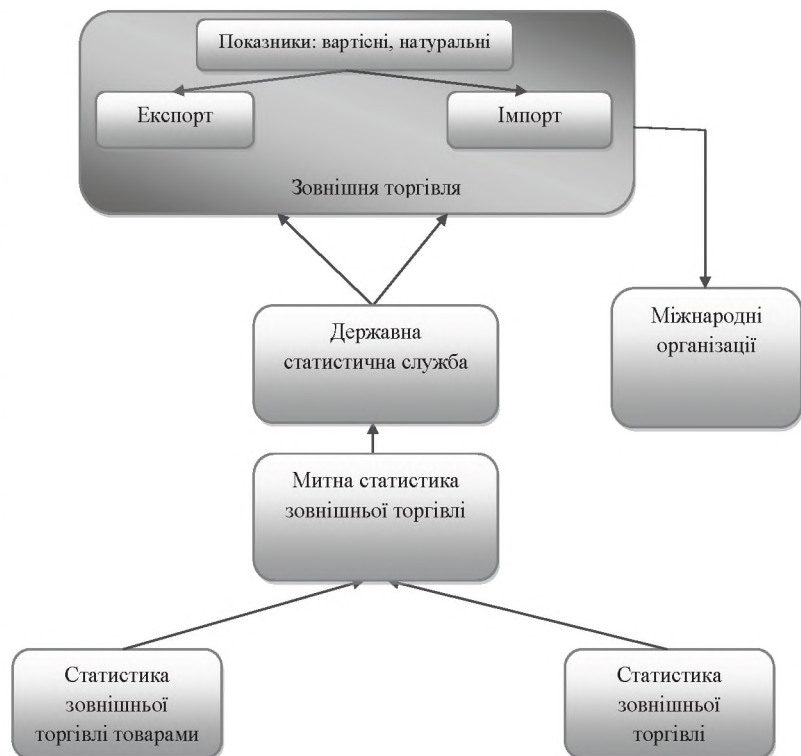

Рис. 1. Інфраструктура забезпечення вимірювань зовнішньої торгівлі

барелях, бушелях. Така невідповідність одиниць вимірювання спричиняє суттєві труднощі при вимірюванні основних показників зовнішньої торгівлі країни. І навіть незначна похибка може призвести до неправильного висновку щодо економічного стану країни, а отже, і до невірної ведення зовнішньоторгівельної політики.

Не меншій увазі заслуговує торгівля послугами. У зв'язку зі швидким розвитком інформаційних технологій та нових засобів комунікації на ринках з'явився цілий ряд нових послуг. І знову постає проблема вимірювання обсягу послуг. Складність вартісного вимірювання полягає у виборі найбільш прийнятної способу обчислення обсягу послуг для конкретних умов. На відміну від товарів, послуги враховуються тільки у вартісному вираженні; послуги виробляються та споживаються одноразово і не потребують зберігання; більшість послуг базується на безпосередньому прямому контакті між їх виробниками і споживачами (за винятком послуг, які надають за допомогою ЕОМ).

Вважається, що процедура експорту (імпорту) послуги здійснена на момент дати їх фактичного надання або одержання. Документами, що підтверджують первинний облік експорту (імпорту) послуг, є рахунки на виконання, оформлені згідно з контрактами послуги.

Після отримання вихідної статистичної інформації певними службами розробляється міжнародна статистика, яка узагальнюється і приводиться до зіставного вигляду для детальної оцінки та аналізу.

Основним завданням міжнародних зіставлень є переведення національних рахунків різних країн у вартісні показники в єдиній валюті для того, щоб забезпечити їх пряму порівнянність. Одержання погоджених між собою результатів, що відповідали б визначеним вимогам, ускладнюється проведенням багатобічних зіставлень.

Існує п'ять основних вимог до міжнародних індексів [2, с. 143]:

1. Відповідність результатів. Це означає, що для певних країн результати порівняння повинні залежати від цін, кількості і вагів тільки тих країн, що порівнюються. Цю умову можна виконати, наприклад, якщо порівнювати ВВП двох країн і користуватися цінами або однієї, або другої, або середніми цінами цих країн. Якщо ж говорити про багатобічні зіставлення, то вони лише частково відповідають даній умові, оскільки базуються на використанні інформації з усіх країн, що порівнюються.

2. Незалежність від обраної базової країни (інваріантність індексів) означає, що від вибору країни, яку беруть за базу порівняння, не повинні залежати кінцеві результати порівняння. Базова країна повинна бути лише початком відліку. Результати зіставлення певним чином залежатимуть від вибору базової країни при використанні методів, що не забезпечують інваріантності індексів. Дану вимогу можна представити в аналітичному вигляді:

$$I_{A/B} \cdot I_{B/A} = 1, \quad (1)$$

тобто добуток індексу, що виражає співвідношення показників країни А до країни В, та індексу, що виражає співвідношення показників країни В до країни А, повинен бути рівний 1.

3. Транзитивність (переведення індексів), тобто логічне взаємоузгодження індексів, що має на меті виключити суперечливі результати. Аналітично дана вимога виражається так: результати прямого зіставлення (країни А і В) повинні дорівнювати результатам зіставлення через третю країну С :

$$I_{A/B} = I_{A/C} / I_{B/C}, \quad (2)$$

де $I_{A/B}$ – індекс прямого зіставлення показників країн А і В;

$I_{A/C}$ – індекс прямого зіставлення показників країн А і С;

$I_{B/C}$ – індекс прямого зіставлення показників країн В і С.

Вимога транзитивності є надзвичайно важливою для багатобічних порівнянь, оскільки обчислені індекси для певної групи країн повинні бути взаємоузгоджені й не давати суперечливих відповідей.

4. Внутрішня узгодженість індексів. Тобто індекси для показника загалом повинні бути погоджені з індексами для його компонентів (частин). Іншими словами, обсяг показника повинен дорівнювати сумі обсягів його елементів (складових).

5. Вимога незалежності індексів від обраної системи одиниць вимірювання. Результати порівняння повинні бути однаковими, тобто не залежати від того, одиницями виміру якої країни користуються. А це означає, що для порівняння повинна використовуватися одна система виміру.

Таким чином, при проведенні міжнародних зіставлень макроекономічних вартісних показників виникає дві основні проблеми, що потребують вирішення. Першою проблемою є уніфікація економічного змісту порівнюваних показників, а другою – вибір методу розрахунку результатів зіставлень, тобто методу перерахунку показників національних валют в єдину грошову одиницю. Якщо для вирішення першої проблеми використовують стандартні міжнародні класифікації та застосовують єдину методологію, то для вирішення другої проблеми враховують економічний зміст, цілі й завдання порівнювання, початкову інформацію, рівень її деталізації, точності й порівнянності та аналітичні вимоги, пред'явлені до результатів (індексів) міжнародних зіставлень.

Визначення рівня розвитку країни у співвідношенні до інших країн дає змогу розробити рекомендації для всіх країн і територій щодо уніфікованого розрахунку системи показників, побудованих за єдиною методологією. Саме тому надзвичайно важливим є максимально точно провести розрахунки основних показників вимірювання зовнішньої торгівлі. Одного показника не достатньо для аналізу зовнішньої торгівлі країни, тобто їх завжди треба розглядати в сукупності. І на перспективу, доцільно було б підкоректувати систему показників міжнародної торгівлі з метою отримання більш точних характеристик економічного стану країни.

Висновки. Підсумовуючи викладений матеріал, доходимо висновку, що існує ряд проблем, які ускладнюють вимірювання зовнішньої торгівлі країни. Це, насамперед, методологічні проблеми, а саме:

– Проблема співставності даних. Для того, щоб досягнути порівнянності одних даних з іншими, використовують кілька класифікацій. Проте, не завжди узгоджуються, що дані, одержані з різних обстежень, при зіставленні можуть дуже суттєво відрізнятись методологічно. Принципами, покладеними в основу використовуваних класифікацій, можуть бути: виробничо-технічні ознаки, призначення товару тощо.

– Проблема вимірюваності. Вимірювання обсягу експорту та імпорту може вестись у вартісних, натуральних або трудових одиницях. Така невідповідність одиниць вимірювання спричиняє суттєві труднощі при вимірюванні основних показників зовнішньої торгівлі країни. І навіть незначна похибка може призвести до неправильного висновку щодо економічного стану країни, а отже, і до невірної ведення зовнішньоторгівельної політики.

Також існує інституційна проблема. При переміщенні товарів з країни походження до країни призначення через треті країни дуже часто виникають розбіжності між статистичними даними. А це істотно впливає на показники зовнішньої торгівлі. У міжнародній статистиці при імпорті критерієм формування даних вважається країна походження товару, а при експорті – країна останнього відомого призначення. Враховуючи, що між багатьма європейськими країнами зникли кордони, для багатьох інших країн постала проблема, пов'язана з непрямым переміщенням.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Водяний А.Н. Митно-тарифна політика в контексті нових макроекономічних реальностей / А.Н. Водяний // РЕЖ, 2005, № 5–6.
2. Національна економіка : [навч. посіб.] / [А.Ф. Мельник, А.Ю. Васіна, Т.Л. Желюк, Т.М. Попович]; за ред. А.Ф. Мельник. – К. : Знання, 2011. – 463 с.
3. Підгорний А.З., Милашко О.Г., Русева О.П. Міжнародна статистика : [навчальний посібник] / [А.З. Підгорний, О.Г. Милашко, О.П. Русева]. – Одеса: ОНЕУ, Ротапринт, 2012. – 162 с.
4. Савельєв Є.В. Міжнародна економіка : [підручник] / Є.В. Савельєв – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 622 с.
5. Шевчук В.О. Міжнародна економіка: теорія і практика : [підручник] / В.О. Шевчук. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 663 с.
6. Caves R.E., Jones R.W. World Trade and Payments. An Introduction / R.E. Caves, R.W. Jones // Little Brown Series in Economics. – Boston, 1973.
7. Posner M. International Trade and Technical Change / M. Posner // Oxford Economic Papers, N.S. – Vol. 13. – Oxford, 1961. – P. 323–341.
8. Vernon R. International Investment And International Trade In The Product Cycle / R. Vernon // Quarterly Journal Of Economics [electronic journal], 1966. – v. 80 (2). – P. 190–207.

УДК 339.56.055

Дугінець Г.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки
Київського національного торговельно-економічного університету*

Морозова Є.П.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, економіки
і управління персоналом підприємства
Підніпровської державної академії будівництва та архітектури*

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОРПОРАТИВНОЇ СТРУКТУРИ СВІТОВОГО РИНКУ БУДІВЕЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Статтю присвячено дослідженню специфіки трансформації корпоративної структури світового ринку будівельних послуг в умовах глобалізації. Визначено, що така транснаціоналізація проявляється в диверсифікації діяльності інженерно-будівельних транснаціональних компаній, зростаючій динаміці діяльності зарубіжних філій будівельних ТНК та виділенні відокремленого положення універсальних компаній-підрядників на ринку. Зазначено, що на світовому ринку також продовжують активно та відокремлено діяти малі та середні спеціалізовані субпідрядні компанії, що концентрують свої зусилля на певних сегментах ринку.

Ключові слова: глобалізація, трансформація, корпоративна структура ринку, світовий ринок будівельних послуг.

Дугінець А.В., Морозова Е.П. ТРАНСФОРМАЦІЯ КОРПОРАТИВНОЇ СТРУКТУРИ МИРОВОГО РИНКА СТРОИТЕЛЬНЫХ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Статья посвящена исследованию специфики трансформации корпоративной структуры мирового рынка строительных услуг в условиях глобализации. Определено, что такая транснационализация выражается в диверсификации деятельности инженерно-строительных транснациональных компаний, возрастающей динамике деятельности зарубежных филиалов строительных ТНК и выделении обособленного положения универсальных компаний-подрядчиков на рынке. Указано, что на мировом рынке также продолжают активно и обособленно действовать малые и средние специализированные субподрядные компании, которые концентрируют свои усилия на определенных сегментах рынка.

Ключевые слова: глобализация, трансформация, корпоративная структура рынка, мировой рынок строительных услуг.

Duginets A.V., Morozova E.P. THE TRANSFORMATION OF THE CORPORATE STRUCTURE OF THE WORLD MARKET FOR CONSTRUCTION SERVICES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

The article investigates the specifics of global market transformations of the corporate structure of construction services enterprises in the context of globalization. It is determined that this transnationalization is reflected in the diversification of engineering tncs, increasing construction activities' dynamics of tncs' foreign affiliates, and the emergence of a discrete state of universal contracting companies in the market. It is indicated that small and medium specialized subcontracting companies, which focus their efforts on specific market segments, also continue to actively and individually operate on the world market.

Keywords: globalization, transformation, corporate structure of the market, global market for construction services.

Постановка проблеми. Світовий розвиток послідовно рухається шляхом міжнародної глобалізації, яка відрізняється високим динамізмом і взаємозалежністю подій. Процес глобалізації є потужною рушійною силою інноваційної активності й впливає на інноваційну діяльність на багатьох каналах

через зростання міжнародної конкуренції, збільшення інтенсивності потоків товарів, послуг і знань через національні кордони і розширення різноманітних міжнародних взаємодій, ключову роль в яких відіграють транснаціональні корпорації (далі – ТНК).